

**საჯარო წესრიგი, როგორც საარბიტრაჟო
გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების პროცესის
შემზღუდველი სტანდარტი**

**მარიამ ლაჭავაძე, სამართლის დოქტორი,
ასისტენტ-პროფესორი**

აბსტრაქტი

წარმოდგენილ ნაშრომში განხილულია საჯარო წესრიგი და მისი მნიშვნელობა საერთაშორისო კერძო და საერთაშორისო საპროცესო სამართალში. სტატიაში განხორციელებულია საჯარო წესრიგის პროცესუალური კვლევა და მოყვანილია ქართული და საერთაშორისო სასამართლო პრაქტიკა, რაც ნაშრომს უფრო აქტუალურს და ღირებულს ხდის. მნიშვნელოვანია, რომ საჯარო წესრიგის პრინციპთან მიმართებაში ავტორს გამოვლენილი აქვს ის დადებითი და უარყოფითი მხარეები, რაც გვხვდება ჩვენს სასამართლო პრაქტიკაში საჯარო წესრიგის პრინციპის გამოყენებისას და ამასთანავე, მოცემულია აქვს რეკომენდაციები საჯარო წესრიგის გამოყენების სისწორესთან და მიზანშეწონილობასთან მიმართებაში.

საკვანძო სიტყვები: საჯარო წესრიგი, არბიტრაჟი, სასამართლო პრაქტიკა, გადაწყვეტილების აღსრულება.

შესავალი

საჯარო წესრიგი წარმოადგენს ერთ-ერთ ფუნდამენტურ ინსტიტუტს კერძო და საერთაშორისო კერძო სამართალში, რაც უზრუნველყოფს ჩვენ სამართლებრივ სივრცეში უცხო ქვეყნის სამართლის ნორმების გამოყენებისაგან შესაძლო უარყოფითი შედეგების თავიდან

აცილების შესაძლებლობას. მიუხედავად იმისა, რომ დათქმა საჯარო წესრიგის შესახებ გამოიყენება ადგილობრივ და უცხოურ საკანონმდებლო და სასამართლო პრაქტიკაში, წარმოდგენილი ინსტიტუტი საჭიროებს ფუნდამენტური კვლევას. აღნიშნული ხაზს უსვამს იმ გარემოების მნიშვნელობას, რომ საქართველო სულ უფრო მძლავრად ერთვება იმ კერძო საერთაშორისო სამართლებრივ ურთიერთობებში, რომლებიც დატვირთულია უცხოური ელემენტით, რაც განპირობებულია ეკონომიკური, ტექნოლოგიური და სოციალური ფაქტორებით. საჯარო წესრიგი საერთაშორისო კერძო სამართალში არსებული პრობლემური საკითხების მოგვარების ერთ-ერთი ძლიერი ბერკეტია, თუმცა მისი ზუსტი დეფინიცია კი არ არსებობს. სწორედ ამ თვალსაზრისით, ნაშრომში განიხილება საჯარო წესრიგის კოლიზიურ-სამართლებრივი ბუნება და საჯარო წესრიგის როლი სასამართლო სამართალწარმოებაში.

თავი I.

საჯარო წესრიგის მოქმედების სფერო და ძირითადი მახასიათებლები საარბიტრაჟო წარმოებაში

საერთაშორისო არბიტრაჟი დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებად დიდი ხანია გამოიყენება. არბიტრაჟის, როგორც მხარეთა შორის დავის გადაწყვეტის ალტერნატიული საშუალების, როლი და მნიშვნელობა თანდათანობით იზრდება. „შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ დღეს საყოველთაოდ არის აღიარებული საერთაშორისო კერძო ურთიერთობებიდან (და არა მარტო ამ ურთიერთობებიდან) წარმოშობილი დავებისა და უთანხმოებების რეგულირების ალტერნატიული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების უპირატესობა სახელმწიფო სასამართლოებთან შედარებით, განსაკუთ-

რებით საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების სფეროში როდესაც ერთი მხარე ვერ ენდობა მეორე მხარის სამართალწარმოებას“. კერძო სამართლებრივი ურთიერთობის მონაწილენი ყოველთვის თანხმდებიან, რომ სახელმწიფოს ჩარევა მათ ურთიერთობებში, როგორი კეთილგანწყობილიც არ უნდა იყოს ეს ჩარევა, მათ შორის არსებული დავის გადაწყვეტის თვალსაზრისით, ვერ გამოიღებს ისეთ შედეგს, როგორსაც მათ მიერ რეგულირების ალტერნატიული საშუალებებისადმი მიმართვა (1).

საერთაშორისო დავებში არბიტრაჟის უნიკალურობასა და უპირატესობას მისი ნეიტრალური ბუნება განაპირობებს. სწორედ ამიტომ, საერთაშორისო დავაში არბიტრაჟი უალტერნატივოა და მას სასამართლო კონკურენციას ვერ უწევს. დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის საშუალებები ერთგვარ დამხარე ფუნქციას ასრულებს, რათა თავიდან იქნას არიდებული მართლმსაჯულების სისტემის გადატვირთულობა. ამ მიზნით, მსოფლიო ბანკის Doing Business-ის ინდიკატორებში, ხელშეკრულების აღსრულების ნაწილში, 2016 წლიდან ცალკე პუნქტად გამოიყო დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის, მათ შორის, არბიტრაჟისა და ნებაყოფლობითი მედიაციის გამოყენება (2).

საარბიტრაჟო პროცესი ტარდება ბევრ სხვადასხვა ქვეყანაში. მასში მონაწილე მხარეები, იურისტები და არბიტრები შესაძლოა იყვნენ სხვადასხვა მოქალაქეობის მქონე. პროცესის დროს გასაოცრად მცირეა ფორმალურობა. საარბიტრაჟო მოსმენა არ ჰგავს სასამართლო პროცესს. არბიტრაჟი არ იცნობს მანდატურებს, მოსამართლის მანტიებს, შემალელებულ ადგილზე დამსხდარ მოსამართლეებს, არც ავტორიტეტზე მიმანიშნებელ რაიმე სიმბოლოს. დავების გადაწყვეტის საერთაშორისო არბიტრაჟის კერძო პროცედურით გადაწყვეტა ეფექტურია, რადგან ის გამყარებულია ეროვნული კანონმდებლობებისა

და საერთაშორისო შეთანხმებების კომპლექსური საჯარო სისტემით (3). არსებობს ზოგადი ტენდენცია, რომელიც მიზნად ისახავს არბიტრაჟის, როგორც საერთაშორისო ბიზნეს დავების გადაწყვეტის საშუალებისათვის ხელის შეწყობასა და ნებისმიერი შემზღუდველი ფაქტორების ეროზიას, საჯარო წესრიგი კი არის ერთადერთი ელემენტი, რომლის არსებობისას შიდა, ეროვნული სასამართლოები მიდრეკილნი არიან გასცდნენ ჩარევის შეზღუდულ ფარგლებს, როცა საკითხი ეხება უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობასა და აღსრულებას. საჯარო წესრიგთან შესაბამისობა უნდა შეფასდეს აღსრულების ადგილის კანონმდებლობის მიხედვით. ეს არის დამცავი დებულება, რომელიც პრევენციულად ისახავს მიზნად აღსრულების თავიდან აცილებას, როცა შინაარსი ამკარად ეწინააღმდეგება ამ იურისდიქციის ძირითად პრინციპებს (4).

ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში საჯარო წესრიგი ხშირად არბიტრაჟის ინსტიტუტთან მიმართებით გვხვდება. საქართველოში 2010 წელს შემოღებულმა ახალმა კანონმა დაადგინა, რომ არბიტრაჟი უფლებამოსილია განიხილოს პირთა თანასწორობაზე დამყარებული კერძო ხასიათის ის ქონებრივი დავა, რომლის მოწესრიგებაც მხარეებს შეუძლიათ ერთმანეთს შორის. არბიტრაჟის არსებობა დამოკიდებულია მკაფიოდ განსაზღვრულ სამართლებრივ პრინციპებზე, რომლის ირგვლივაც უნდა მოხდეს მთლიანად ინსტიტუტის ჩამოყალიბება. არბიტრაჟი, როგორც დაპირისპირებულ მხარეთა შორის დავის ალტერნატიული გადაწყვეტის მექანიზმი, კვაზი – სასამართლო ინსტიტუტია, რომელიც მართალია შეიცავს არბიტრაჟისათვის დამახასიათებელ პროცედურულ წესებს, მაგრამ ამასთანავე მართლმსაჯულების ძირითად ფუნდამენტურ პრინციპებს ეფუძნება. სწორედ ფუნდამენტური პრინციპების დარღვევა

არის საჯარო წესრიგის საფუძვლით გადაწყვეტილების ცნობა აღსრულებაზე უარის თქმის მიზეზი (5).

საჯარო წესრიგი საერთაშორისო არბიტრაჟის საკვანძო კონცეფციაა, რომელიც არის თეორიულად რთული და პრაქტიკულად აქტუალური. ის თეორიულად რთულია, რადგან ნებისმიერი დისკუსია საჯარო წესრიგის შესახებ აუცილებლად გულისხმობს არბიტრაჟის საფუძვლებს და მის ურთიერთობას სახელმწიფოს ინტერესებთან. საჯარო წესრიგის შესახებ საარბიტრაჟო ლიტერატურა უფრო მეტად არის გაჯერებული ინფორმაციული ფაქტებით, ვიდრე კრიტიკული შემოწმებით. საინტერესოა იმის დანახვა, რომ საარბიტრაჟო ლიტერატურის უმეტესობა, ისევე როგორც საერთაშორისო არბიტრაჟის ყველა ძირითადი სახელმძღვანელო, ფართოდ გვთავაზობს საჯარო წესრიგის შესახებ ერთსა და იმავე მიდგომას, როგორც ზოგადი პრინციპისა, რომელიც თითქმის ექსკლუზიურად ასოცირდება „ზნეობისა და სამართლიანობის ძირითად ცნებებთან“ (6).

საჯარო წესრიგის განხილვისას მნიშვნელოვანია სასამართლო პრაქტიკის მაგალითის მოყვანა, რომ შევძლოთ დავინახოთ, თუ როგორ განიმარტება საჯარო წესრიგის კატეგორია ქართული სასამართლოს მიერ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის განჩინების თანახმად, საჯარო წესრიგი და შესაბამისად, მისი დარღვევაა სახეზეა, თუ ირღვევა სამოქალაქო სამართლის ფუნდამენტური პრინციპები. ასეთ დროს უნდა ილახებოდეს არა მხოლოდ კონკრეტული პირის, არამედ სახელმწიფოსა და საზოგადოების ინტერესებიც (საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 18 ნოემბრის №ას-533-786-08 განჩინება). აღსანიშნავია, რომ საარბიტრაჟო პროცესის მინიმალური, ფუნდამენტური კანონიერება მხარეთა იმ

მოლოდინის ნაწილია, რომლითაც ისინი მიმართავენ დავის გადაწყვეტის ამ საშუალებას.

პრაქტიკაში საჯარო წესრიგის დარღვევა შეიძლება მრავალი ფორმით გამოვლინდეს: არბიტრთა მოსყიდვა და მიკერძოებულობა; ხელშეკრულებები, რომლებიც ეწინააღმდეგება ზნეობრივ პრინციპებსა ან/და ქვეყნის ინტერესებს, კერძოდ, თაღლითობისა და კორუფციული გარიგებების შედეგად დადებული ხელშეკრულებები და ა.შ. პრაქტიკაში მსგავსი გარემოების გამოვლენის შემთხვევაში შეიძლება წარმოშვას დავა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების ეტაპზე. ამ დროს გადაწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ორ ძირითად საკითხს: ა) სასამართლოს მიერ გამოსაყენებელი სამართლის შერჩევა – გამომდინარე იქიდან, რომ სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობაში განსხვავებულად არის წარმოდგენილი საჯარო წესრიგისა თუ კორუფციის ცნებები, რამაც სერიოზული გავლენა შეიძლება მოახდინოს დავის საბოლოო შედეგზე; ბ) სასამართლოს მიერ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გადასინჯვის ფარგლები – სხვადა-სხვა ქვეყანას აქვს განსხვავებული მიდგომა და სტანდარტები სასამართლოს ჩარევის ფარგლებთან, უფრო ზუსტად კი, სასამართლო განხილვაზე დასაშვებ მტკიცებულებებთან მიმართებაში, რამაც, ასევე, რადიკალურად განსხვავებულ შედეგებამდე შეიძლება მიგვიყვანოს. (საჯარო წესრიგის მნიშვნელობის ბალანსის დასაცავად – საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შესანარჩუნებლად ერთი მხრივ, და საერთაშორისო ვაჭრობაში კორუფციის აღსაკვეთად, მეორე მხრივ – სასამართლოებმა უნდა იხელმძღვანელონ კონტექსტუალური სტანდარტით საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების საკითხის გადაწყვეტისას. კონტექსტუალური გადასინჯვა არის გადაწყვეტილების შემოწმების ორსაფეხურიანი

მეთოდი. საქმეში *Soleimany v. Soleimany*, ინგლისურმა სასამართლომ აღსრულების ეტაპზე საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება სიღრმისეულად გამოიკვლია და განხილული საკითხები კორუფციად და ძირითადი ხელშეკრულება არაკანონიერად მიიჩნია. სასამართლომ აღნიშნა, რომ საჯარო წესრიგის დასაცავად ორსაფეხურიანი სისტემა უნდა გამოყენებულიყო. პირველ ეტაპზე, სასამართლოს უნდა განესაზღვრა მომჩივანი მხარე უზრუნველყოფდა თუ არა *prima facie* მტკიცებულების წარდგენას ხელშეკრულების უკანონობასთან დაკავშირებით და შემდეგ უნდა ეხელმძღვანელათ წინასწარი გამოძიებით (გამოძიება მთლიანი მასშტაბით) იმისათვის, რომ დაენახათ იყო თუ არა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება სანდო (7).

მრავალი ქვეყნის სასამართლო პრაქტიკა მეტყველებს, რომ სასამართლოები არ შედიან საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების არსებით შეფასებაში კანონით დადგენილი იშვიათი გამონაკლისის გარდა. მაგალითად, შვეიცარიის ფედერალური სასამართლოს 2019 წლის 15 იანვრის გადაწყვეტილებით არ იქნა დაკმაყოფილებული საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის საჩივარი სპორტული არბიტრაჟის გადაწყვეტილების გაუქმებაზე. მითითებული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებით გაუქმდა საერთაშორისო ოლიმპიური კომიტეტის დისციპლინური კომისიის გადაწყვეტილება სოჭის (რუსეთის ფედერაცია) 2014 წლის ოლიმპიურ თამაშებში 2 ოქროს მედლის მომპოვებელი მოთხილამურის დისკვალიფიკაციის და ოქროს მედლების ჩამორთმევის შესახებ. შვეიცარიის ფედერალურმა სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში მიუთითა, რომ ის არ შედის არბიტრაჟის მიერ განხილული საკითხის არსებით განხილვაში და არ ახდენს გადაწყვეტილების რევიზიას, რადგანაც საერთაშორისო კერძო სამართლის შესახებ" შვეიცარიის კანონი, ნიუ-იორკის

1985 წლის კონვენციის მსგავსად ადგენს საგამონაკლისო ნორმებს, რაც სპორტული არბიტრაჟის მიერ არ ყოფილა დარღვეული (8).

არბიტრაჟის შესახებ საქართველოს კანონის 45-ე მუხლის მეორე პუნქტის თანახმად იმ ქვეყნის მიუხედავად, სადაც გამოტანილი იქნა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება, ამ გადაწყვეტილების აღსრულებაზე მხარეს შეიძლება უარი ეთქვას: თუ სასამართლო დაადგენს, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგება საჯარო წესრიგს. ეს უკანასკნელი გადაწყვეტილების ცნობისა და აღსრულებაზე უარის თქმის ყველაზე საინტერესო საფუძველს წარმოადგენს. ის სასამართლოს უკანასკნელი შესაძლებლობაა უარი ეთქვას არასასურველი გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე. საჯარო წესრიგის განმარტებას, როგორც უკვე აღვნიშნეთ ნიუ-იორკის კონვენცია არ ახდენს ამიტომ სახელმწიფო უფლებამოსილია საკუთარი პრიციპებიდან გამომდინარე, საკუთარი საჯარო წესრიგი თავად განსაზღვროს (9).

თავი II.

ლოკალური და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების დამაბრკოლებელი გარემოებანი

როგორც საერთაშორისო, ისე საქართველოს პრაქტიკაში საჯარო წესრიგი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების შედავების ყველაზე ხშირად გამოყენებული საფუძველია. თუმცა, საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკისგან განსხვავებით, საქართველოში საჯარო წესრიგი გაცილებით ხშირად ხდება საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულებაზე უარის საფუძველი. ამასთან, მისი დღევანდელი განმარტება რისკის ქვეშ აყენებს არბიტრაჟის

დამოუკიდებლობას და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების საბოლოობას. ნიუ იორკის კონვენციისა და მოდელური კანონის მოსამზადებელი მასალებიდან, ისევე, როგორც საერთაშორისო სამეცნიერო წყაროებიდან, ნათელია, რომ „საჯარო წესრიგის“ ცნება მოიაზრებს გაცილებით მეტს და უფრო მნიშვნელოვანს, ვიდრე ეს კანონის არასწორი განმარტებაა. ამდენად, მხოლოდ ის, რომ სასამართლო არ ეთანხმება არბიტრაჟის გადაწყვეტილებას, და/ან მიიჩნევს, რომ იგი კანონის არასწორი გამოყენების შედეგია – არ არის საკმარისი ამ საფუძვლით საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმებისთვის. ასე რომ იყოს, საჯარო წესრიგის ნაცვლად ჩაიწერებოდა სიტყვები „ეწინააღმდეგება კანონის ნორმებს“, ან რაიმე მსგავსი და ეს გახდებოდა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აპელაციის/გადასინჯვის მექანიზმი. ეროვნული კანონის მოდელურ კანონზე დაფუძნებით, კანონმდებელი მიზნად ისახავდა საუკეთესო საერთაშორისო პრაქტიკის გაზიარებას, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა შედაგების ამომწურავი და შეზღუდული საფუძვლების დაწესებას. სამწუხაროდ, დღეს არსებული პრაქტიკა არ არის ერთგვაროვანი ამ სტანდარტის მიმართ (10).

სააპელაციო სასამართლოს 2011 წლის 2 ნოემბრის განჩინებით, არ მოხდა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულება იმ საფუძვლით, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებით დაგირავებული ნივთი კრედიტორის საკუთრებაში გადავიდა სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული წესის საწინააღმდეგოდ. ყველა ამ გადაწყვეტილებაში შესაძლოა სახეზე იყო საჯარო წესრიგის დარღვევა. თუმცა, პრობლემურია გადაწყვეტილებათა მწირი, არასაკმარისი დასაბუთება, რაც სამოქალაქო კოდექსის რომელიმე ნორმის არგამოყენებას ან არასწორად განმარტებას ფაქტობრივად აიგივებს საჯარო წესრიგთან.

სწორედ დასაბუთების სიმწირის გამო რჩება ბუნდოვანი, თუ რა ჩაითვლება საჯარო წესრიგის დარღვევად (11).

პროცესუალური თუ მატერიალური საჯარო წესრიგის „საუკეთესო პრაქტიკაში“ უპირატესობა ენიჭება მათ ვიწრო გაგებას. პროცესუალურ საჯარო წესრიგთან მიმართებაში მიჩნეულია, რომ მხარის უფლების დარღვევა, წარმოაჩინოს საკუთარი ინტერესები, მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება ჩაითვალოს საჯარო წესრიგის დარღვევად და, შესაბამისად, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულებაზე უარის საფუძვლად, თუკი არსებობს მიზეზობრივი კავშირი ასეთ დარღვევასა და საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსს შორის, ანუ იმ შემთხვევაში, თუკი მხარის პროცესუალური უფლების დარღვევამ ზეგავლენა იქონია წაგებული მხარის ინტერესზე. მაგალითად, ბრემენის ფედერალური მიწის უმაღლესმა სასამართლომ უარყო მოპასუხის არგუმენტი იმის თაობაზე, რომ ვინაიდან საარბიტრაჟო ტრიბუნალმა არ გაიზიარა მოპასუხის მოთხოვნა მტკიცებულების მიღების შესახებ, ტრიბუნალის მიერ გამოტანილი საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება ეწინააღმდეგებოდა საჯარო წესრიგს (12).

რაც შეეხება მატერიალურ საჯარო წესრიგს, თეორიაში და პრაქტიკაში დამკვიდრებული მიდგომაა, რომ ის არ გულისხმობს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსის გადასინჯვას და შესაბამისად, საჯარო წესრიგის დარღვევად არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მხოლოდ სახელშეკრულებო დებულებების არასწორი განმარტება, სამართლებრივი ურთიერთობების არასწორი კვალიფიკაცია თუ მტკიცებულებათა შეფასების წესი. იმისათვის, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილება საჯარო წესრიგის საფუძვლით იქნეს გაუქმებული, იგი წინააღმდეგობაში უნდა მოდიოდეს უფრო მაღალ ღირებულებებთან. როგორც სინგაპურისა და ახალი ზელანდიის სასამართლოებმა

დაადგინეს, იგი „ცნობიერებისთვის შოკისმომგვრელ“ შედეგს უნდა იწვევდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საჯარო წესრიგი მარტივად გადაიქცევა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აპელაციის მექანიზმად. საქმეში *Inter Maritime Management SA v. Russin & Vecchi* მოპასუხე ითხოვდა საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმებას იმ მოტივით, რომ მოსარჩელისათვის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებით მიკუთვნებული თანხა, რაც ჯამში წარმოადგენდა მოსარჩელის მიერ მოპასუხის სასარგებლოდ იურიდიული წარმომადგენლობის შედეგად მოგებული თანხის 30%-ს, იყო შეუსაბამოდ მაღალი და, შესაბამისად, საჯარო წესრიგის საწინააღმდეგო. შვეიცარიის უზენაესმა სასამართლომ არ გაიზიარა მოპასუხის არგუმენტი და აღნიშნა, „აპელანტს ავიწყდება, რომ აღსრულების სასამართლო არ განიხილავს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას როგორც სააპელაციო ინსტანციას, საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსი არ შეიძლება გადასინჯულ იქნეს საჯარო წესრიგის საფარველის ქვეშ (13).

საქართველოში არსებობს მანკიერი პრაქტიკა, როდესაც სასამართლოები გარკვეულ შემთხვევებში უხეშად ერევიან საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების მატერიალურ, შინაარსობრივ ნაწილში ცნობა-აღსრულების და გაუქმების ეტაპზე, საკუთარი ინიციატივით საზღვრავენ პირგასამტეხლოს ოდენობას, რითაც ახდენენ ინტერვენციას საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების და მხარეთა შეთანხმების შინაარსში, რაც ცალსახად დამანგრეველია არბიტრაჟის საქართველოში დამოუკიდებლობისთვის და სათანადოდ განვითარებისთვის. სასამართლოები მსგავს გადაწყვეტილებებში არსებითად იშველიებენ საჯარო წესრიგის არგუმენტს და სწორედ მის საფუძველზე, იმ არგუმენტით, რომ კონტრეტული საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შინაარსი

ეწინააღმდეგება საქართველოს საჯარო წესრიგს, ცვლიან გადაწყვეტილების შინაარსს (14).

არბიტრაჟი დავის გადაწყვეტის არა ერთადერთ, არამედ ერთ-ერთ ალტერნატიულ საშუალებას, წარმოადგენს. ის ყველა სხვა ალტერნატიული მეთოდისგან განსხვავებით გადაწყვეტილების სავალდებულო ხასიათით გამოირჩევა. აღსანიშნავია, რომ დავების მოგვარების სხვა ალტერნატიული მეთოდებისგან განსხვავებით საერთაშორისო არბიტრაჟი იყენებს მხოლოდ გადაწყვეტილებას, რომელიც ჩვეულებისამებრ, არ ექვემდებარება ეროვნულ სასამართლოში გასაჩივრებას და რომელიც შესაძლოა აღსრულდეს, როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო დონეზე (15).

ყველა სახელმწიფოს აქვს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების "საერთაშორისო" (ან ნიუ-იორკის კონვენციის ენაზე - "უცხოურობის") დადგენის საკუთარი ტესტი. კონვენცია "უცხოურ გადაწყვეტილებად" მიიჩნევს გადაწყვეტილებას, რომელიც მიღებულია ერთ სახელმწიფოში და მისი ცნობა-აღსრულება ხდება სხვა სახელმწიფოში. ამის შედეგად, ერთი სახელმწიფო შეიძლება თვლის გადაწყვეტილებას "ნაციონალურად" (რადგან დავის მხარეები არიან ერთიდაიმავე ეროვნების პირები), ხოლო ის სახელმწიფო, რომელშიც ხდება გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება, შეიძლება საერთოდ არ მიიჩნევდეს მოცემულ დავას "ეროვნულად" (რადგან დავა მოიცავს საერთაშორისო ვაჭრობას) (16).

საერთაშორისო არბიტრაჟი საშინაო სასამართლოს პრობლემას წყვეტს ნეიტრალური ფორუმის უზრუნველყოფით, რომელიც ძირითადად განყენებულია ნებისმიერი ეროვნული სასამართლო სისტემისაგან. მათ არ აქვთ *imperium* და შესაბამისად, არ შეუძლიათ მოითხოვონ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულება. ამ მიზნით,

გამარჯვებულმა მხარემ უნდა მიმართოს ეროვნულ სასამართლოებს - როგორც წესი, იმ სახელმწიფოში, სადაც არის დამარცხებული მხარის აქტივები - რათა მოხდეს აღსრულება (17).

რომელიმე ქვეყნის სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილება მოქმედებს მხოლოდ მისი ქვეყნის ფარგლებში. ამიტომ, უცხო ქვეყნის სასამართლოს გადაწყვეტილება მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება მოქმედებდეს სხვა ქვეყანაში, თუ ამ უკანასკნელმა ის ცნო. გადაწყვეტი-ლების ცნობის დროს ის არ უნდა შეიჭრას უცხო ქვეყნის სასამართლო კომპეტენციაში. უცხო ქვეყნის საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების აღსრულებას შიდასახელ-მწიფოებრივი სპეციალური კანონმდებლობის გარდა, საერთაშორისო ხელშეკრულებებიც არეგულირებს (18). საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება განსაკუთრებული მნიშვნელობის პროცედურაა, რადგან საარბიტრაჟო სასამართლოს მიერ მიღებული გადაწყვეტილების აღსრულების გარანტიების გარეშე, ყოველგვარ აზრს მოკლებული იქნებოდა საარბიტრაჟო განხილვა და არავითარი მნიშვნელობა არ ექნებოდა მის ჩატარებას. აღსანიშნავია, რომ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების სამართლებრივი თუ ეკონომიკური შედეგები მხარეებისთვის მხოლოდ აღსრულების შემდეგ დგება (19).

საერთაშორისო არბიტრაჟის სამართლის „უნივერსალური“ სისტემის შექმნის ყველაზე ეფექტიანი მეთოდი არის საერთაშორისო კონვენციები, რომლებიც ეხმარება ეროვნულ კანონმდებლობებს ერთმანეთთან დაკავშირებაში. 1958 წლის ნიუ-იორკის კონვენცია საერთაშორისო არბიტრაჟის ერთ-ერთი უმთავრესი ქვაკუთხედი. სწორედ ამ კონვენციის საფუძველზე გახდა არბიტრაჟი საერთაშორისო დავათა მოგვარების მთავარი

მეთოდი. მთავარი მოვაჭრე სახელმწიფოები არიან კონვენციის ხელმომწერი მხარეები. კონვენციას შემუშავების ეტაპზე ჰყავდა 145 ხელმომწერი მხარე. მათ შორის ლათინური ამერიკისა და არაბეთის ქვეყნები (20). ნიუ-იორკის კონვენცია, როგორც საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების შესახებ უნივერსალური საერთაშორისო სამართლებრივი აქტი განამტკიცებს გადაწყვეტილებათა ცნობისა და აღსრულების ზოგად პრინციპს, რომლის თანახმადაც ყველა ხელშემკვრელი სახელმწიფო აღიარებს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებას, როგორც სავალდებულოს და აღასრულებს მას ამ კონვენციის სათანადო მუხლების გათვალისწინებით (21).

უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობისა და აღსრულების შესახებ საქართველოს უზენაეს სასამართლოში წარსადგენ შუამდგომლობას უნდა დაერთოს საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების სათანადოდ დამოწმებული დედანი ან მისი სათანადოდ დამოწმებული ასლი. (საერთაშორისო პრაქტიკის თანახმად, სავალდებულო არ არის მთლიანი ხელშეკრულების თარგმანის წარდგენა და საკმარისია მხოლოდ იმ ამონარიდის წარდგენა, რომელიც მოიცავს საარბიტრაჟო დათქმას. ციურიხის სააპელაციო სასამართლომ 2003 წლის 14 თებერვალს განხილულ საქმეზე მიიჩნია, რომ 1000 გვერდის შემცველი სამშენებლო ხელშეკრულების (დანართებიანად) წარდგენა არ იყო სავალდებულო და შემოიფარგლა ხელშეკრულების მხოლოდ იმ ნაწილის თარგმანის მიღებით, რომელიც შეიცავდა საარბიტრაჟო შეთანხმებას (22).

საქართველოს ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების შესაბამისობის საკითხი მოსამართლის მიერ მოწმდება, მიუხედავად მხარის შუამდგომლობის არსებობისა.

ამგვარად საპროცესო დარღვევები გვევლინება რა კანონის ცალკე მუხლის დისპოზიციად, საქართველოს ფარგლებს გარეთ გამოტანილ საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებებთან დამოკიდებულებაში არ წარმოადგენს ქვეყნის საჯარო წესრიგის შემადგენელ ნაწილს. სამართლის შეფარდებისას დაშვებული აშკარა შეცდომებიც კი, როგორც წესი, არ უნდა შეფასდეს როგორც საჯარო წესრიგის დარღვევა. საფრანგეთში მატერიალურ-სამართლებრივი საჯარო წესრიგის დარღვევად ითვლება საერთაშორისო ვაჭრობაში ქრთამის მიცემა. საერთაშორისო არბიტრაჟშიც არანაკლებ აქტუალურია ამერიკული punitive damage-ის კონცეფციის საჯარო წესრიგთან შესაბამისობის საკითხი. გერმანიის მსგავსად, სადაც ქვეყნის ძირითად სამართლებრივ პრინციპებთან წინააღმდეგობაშია ამგვარი ფულადი ჯარიმების შემცველი გადაწყვეტილების ცნობა და აღსრულება, თუ მხარისათვის მისჯილი ფულადი თანხა აღემატება ზიანის ანაზღაურებისა და სასამართლო ხარჯების ჯამს. მდგავსი მიდგომა მიუღებელი უნდა იყოს ჩვენი სამართლებრივი სივრცისათვის. ამ მოსაზრების დასაბუთება შესაძლებელია თუნდაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 414-ე მუხლით: „ზიანის ოდენობის განსაზღვრისას მხედველობაშია მისაღები ის ინტერესი, რომელიც კრედიტორს ჰქონდა ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების მიმართ“ (23).

დასკვნა

არბიტრაჟი დავის გადაწყვეტის არა ერთადერთ, არამედ ერთ–ერთ ალტერნატიულ საშუალებას წარმოადგენს. ყველა სხვა ალტერნატიული მეთოდისგან განსხვავებით, არბიტრაჟი, გადაწყვეტილების სავალდებულო ხასიათით გამოირჩევა. ასევე აღსანიშნავია, რომ

დავების მოგვარების სხვა ალტერნატიული მეთოდებისგან განსხვავებით საერთაშორისო არბიტრაჟი იყენებს მხოლოდ გადაწყვეტილებას, რომელიც ჩვეულებისამებრ, არ ექვემდებარება ეროვნულ სასამართლოში გასაჩივრებას და რომელიც შესაძლოა აღსრულდეს, როგორც ეროვნულ, ისე საერთაშორისო დონეზე. საქართველოში არსებობს მანკიერი პრაქტიკა, როდესაც სასამართლოები გარკვეულ შემთხვევებში უხეშად ერევიან საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების მატერიალურ, შინაარსობრივ ნაწილში ცნობა-აღსრულების და გაუქმების ეტაპზე, საკუთარი ინიციატივით საზღვრავენ პირგასამტეხლოს ოდენობას, რითაც ახდენენ ინტერვენციას საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების და მხარეთა შეთანხმების შინაარსში, რაც ცალსახად დამანგრეველია არბიტრაჟის საქართველოში დამოუკიდებლობის და სათანადოდ განვითარებისთვის. ამდენად, დათქმა საჯარო წესრიგის შესახებ, ეროვნული სასამართლოს მიერ გამოყებულ უნდა იქნეს მაქსიმალური სიფრთხილით, რომ არ დაირღვეს თავად საარბიტრაჟო სამართლის, საარბიტრაჟო შეთანხმების და უცხო ქვეყნის კერძო სამართლის გამოყენების პრინციპი, რაც ფუნდამენტურია ყველა ქვეყნის საერთაშორისო კერძო სამართლისათვის.

Public Order as a Limiting Standard in the Process of Recognition and Enforcement of Arbitration Awards

Mariam Ghachava, Doctor of Law,
Assistant Professor

Abstract

The presented paper examines the concept of public order and its significance in both private international law and

international procedural law. The article undertakes a procedural analysis of the notion of public order and provides examples from Georgian and international judicial practice, which enhances the relevance and scholarly value of the work. Notably, with regard to the principle of public order, the author identifies both the positive and negative aspects observed in the application of this principle within Georgian judicial practice. Furthermore, the paper offers recommendations concerning the accuracy and appropriateness of invoking the principle of public order.

Keywords: public order, limitation of the validity of a norm, definition of a norm, legal systems.

ბიბლიოგრაფია

1. კვირიკაშვილი თ., 2019. სასამართლოს ჩარევის ფარგლები საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობა-აღსრულების საკითხის გადაწყვეტისას, დავის ალტერნატიული გადაწყვეტა, წელიწდეული, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი, გვ. 7.
2. კავკასიის კვლევითი რესურსების ცენტრი. არბიტრაჟის სამართლებრივი და პრაქტიკული მიმოხილვა საქართველოში, თბ., 2018, 7. <https://www.undp.org/ka/georgia/publications>, ნახვა 05.10.25
3. Redfern and hunter on International Arbitration, 6th edition., (Kluwer Law International; Oxford University Press 2015), 2,3.
4. Di Pietro D., 2013. Forum Shopping and Enforcement of Foreign Arbitral Awards: Notes on Public Policy, sellier european law publishers, 298.
5. საქართველოს ადვოკატები დამოუკიდებელი პროფესიისათვის, პროექტი არბიტრაჟის ინსტიტუტის განვითარება კერძო სამართალურთიერთობის

- მონაწილეთა კანონიერი ინტერესების დასაცავად, თბ., 2011, 2, 3. <https://glip.ge/>, ბოლო ნახვა 05.10.25
6. Brekoulakis S., 2018. Public Policy Rules in English and International Arbitration Law, The International Journal of Arbitration, Mediation and Dispute Management, Volume 84 Issue 3 August, 205.
 7. კვირიკაშვილი თ., 2019, მით.ნაშრომი გვ.8,20.
 8. თითბერიძე გ., 2020. „არბიტრაჟის შესახებ“ საქართველოს კანონის კომენტარი, მეორე გამოცემა, თბილისი, გვ.50.
 9. ლიპარტია ნ., საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძვლები საჯარო წესრიგთან მიმართებით, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტი, თბ., 2013, გვ.131,132.
 10. არბიტრაჟის სამართლებრივი და პრაქტიკული ასპექტების მიმოხილვა საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, თებერვალი 2018, გვ.32.
 11. არბიტრაჟის სამართლებრივი და პრაქტიკული ასპექტების მიმოხილვა საქართველოში, ავტორთა კოლექტივი, თებერვალი 2018, გვ.34,35.
 12. ტყემალაძე ს., 2013. „საჯარო წესრიგი“ როგორც საარბიტრაჟო გადაწყვეტილების გაუქმების თუ მის ცნობასა და აღსრულებაზე უარის თქმის საფუძველი (ქართული პრაქტიკის მოკლე მიმოხილვა), ქართული ბიზნეს სამართლის მიმოხილვა, II გამოცემა, გვ.16, 17.
 13. ტყემალაძე ს., მით.ნაშრომი, გვ.17,18.
 14. თითბერიძე გ., მით.ნაშრომი, გვ.42.
 15. Redfern and hunter on International Arbitration, 6th edition., (Kluwer Law International; Oxford University Press 2015), 35.
 16. Redfern and hunter on International Arbitration, 6th edition., (Kluwer Law International; Oxford University Press 2015), 8,9.
 17. Brian King., Rahim Moloo, 2013, Enforcement after the Arbitration: Strategic Considerations and Forum Choice, 1.

18. გაბისონია ზ., ქართული საერთაშორისო კერძო სამართალი., გამომცემლობა იურისტების სამყარო, თბ., 2016. გვ. 453, 465.
19. ბოჭორიშვილი ნ., 2010. საერთაშორისო საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების ცნობა და აღსრულება, გურამ თავართქილაძის თბილისის სასწავლო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომათა კრებული., თბ., გვ. 7.
20. Redfern and hunter on International Arbitration, 6th edition., (Kluwer Law International; Oxford University Press 2015), 53,54.
21. ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სამოქალაქო სამართლის საფუძვლები ქართულ სასამართლო პრაქტიკაში, სამეცნიერო რედ. თ. ზარანდია, თბ., 2018, 388.
22. თითბერიძე გ., მით.ნაშრომი, გვ.207.
23. გოთუა ლ. სადისერტაციო ნაშრომი „უცხო ქვეყნის სასამართლო გადაწყვეტილებებისა და უცხოური საარბიტრაჟო გადაწყვეტილებების აღსრულება“, თსუ, თბილისი, გვ.81.